

Kronika • Chronicle

ERASMUS geografinė programa – kelias pažinti Lietuvą

Šių metų kovo mėnuo Vilniaus pedagoginio universiteto geografams buvo intensyvus ir turiningas. Regioninės geografijos katedra pirmą kartą organizavo ir priėmė kelių Europos universitetų dėstytojus ir studentus, dalyvaujančius intensyvioje europinėje ERASMUS programoje „Europos socialinės kultūrinės sienos – tradicinis suvokimas ir modernieji landsaftai“. Tai pirmą tokio pobūdžio programa per pastaruosius keliolika metų ne tik pedagoginio universiteto geografų gyvenime, bet ir tarp kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų, įgyvendinančių geografijos specialybės studijų programas. Ši tarptautinė programa buvo dešimtoji – jubiliejinė, ankstesnės vyko daugiausia Vakarų Europos šalyse. VPU dėstytojai ir studentai, bene pirmieji iš Rytų Europos, į šią programą įsitraukė prieš trejus metus dalyvaudami jos veikloje Ispanijoje, Austrijoje ir Slovėnijoje. Tuomet programa savo tyrimus nukreipė į senosios Europos probleminių teritorijų (tradicinių depresinių žemės ūkio rajonų, kalnuotųjų sričių, senosios pramonės nuosmukio zonų) raidą. Lietuvos, kaip ir kitų Rytų Europos šalių, stojimas į Europos Sąjungą paskatino geografų susidomėjimą šių teritorijų raida. Dabartinis programos pavadinimas ir buvo susietas su šiuolaikinei Europai aktualiomis valstybinių sienų funkcijų kaitos ir pasienio regionų bendradarbiavimo problemomis. Pastaraisiais metais programoje dalyvaudavo daugiausia tų pačių šalių dėstytojai ir studentai, naujų narių priėmimas buvo reglamentuotas. Programos senbuviai – Sevilijos (Ispanija), Lisabonos (Portugalija), Aberdyno (Škotija), Insbruko (Austrija), Liubljanos (Slovėnija) universitetų geografs. Pedagoginio universiteto geografų įsitraukimas į šią programą buvo svarbus tiek patiems geografams, tiek ir programos organizatoriams Didžiojoje Britanijoje, taip pat šiais metais koordinavimą perėmusiems Slovėnijos atstovams. Gerai suorganizuota programa Lietuvoje, pirmojoje šalyje iš Rytų Europos, buvo svarbi tiek reprezentuojant universitetines geografų bendruomenes, tiek ir tolesniam mūsų geografų dalyvavimui programoje. Lietuva šios programos įgyvendinimui buvo patraukli ir teritorine prasme, nes jos sienos – tai vienos iš rytinių ES sienų su NVS valstybėmis. Sienų tarp Lietuvos ir jos kaimynių funkcijos per pastaruosius 20 metų dėl politinių ir ekonominių pokyčių labai pasikeitė. Šiais metais programoje dalyvavo 36 dėstytojai bei studentai iš minėtų šalių ir Lietuvos, taip pat atstovas iš Rumunijos (joje ši programa numatyta kitais metais), kuris stebėjo programos organizavimą ir vykdymą Lietuvoje.

VPU dėstytojai, dalyvavę programoje ankstesniais metais, jau žinojo jos specifiką ir reikalavimus, todėl iš anksto jai ruošėsi. Programa buvo labai intensyvi tiek pažintine, tiek organizacine prasme. Programos dalyviai, pasiėmę žemėlapius, foto

aparatus, kompiuterius, keturiais mikroautobusais per 12 dienų (kovo 15–26 d) įveikė apie 2,5 tūkstančio kilometrų Lietuvos keliais, nacionaliniais parkais, pasienio teritorijomis. Pagal temas programos dalyviai buvo suskirstyti į keturias grupes po septynis studentus ir juos kuruojančius 1–2 dėstytojus. Pasienio teritorijose buvo tiriami šie pokyčiai: socialiniai kultūriniai, Lietuvos suvokimo tarp rytų ir vakarų, aplinkosauginiai, ekonominiai. Labiausiai buvo domimasi pokyčiais Lietuvoje po Nepriklausomybės atkūrimo ir šaliai įstojus į ES ir lyginama su sovietiniu laikotarpiu. Ne veltui daugelyje susitikimų buvo klausama, kaip buvo sovietmečiu, o kaip dabar? Šių dviejų laikotarpių valstybės ir žmonių gyvenimo lyginimas buvo labai svarbus įgyvendinant projekto tikslus. Pedagoginio universiteto dėstytojai konsultavo nagrinėjamosiomis temomis bei turėjo užtikrinti sklandų programos vykdymą. Kiekvieną teminę grupę sudarė skirtingų valstybių studentai ir vienas mūsų universiteto atstovas, padedantis susivokti „aplinkoje ir kalboje“. Svarbu pastebėti, kad daugelis atvykusių studentų, daugiausia magistrantų ir doktorantų, savo universitetuose praėjo šios programos dalyvių atranką, jie buvo labai motyvuoti, gerai išstudijavę literatūrą ir statistiką apie Lietuvą. Dirbti su jais buvo malonu, stebino studentų darbštumas, noras kuo daugiau pamatyti ir pažinti, po kelionių vakarais apibendrinti sukaupią informaciją.

Per pirmąsias 8 dienas buvo keliaujama ir susipažįstama su teritorijomis, lankomi objektai, renkama medžiaga ataskaitoms. Iš Vilniaus Baltarusijos pasieniais važiuota į Palūšę, Visaginą, aplankyta šiaurinė Lietuva, Klaipėda, Šilutė, panemuniais vykta į Pietų Lietuvą, Druskininkus, aplankytos etninės lietuvių žemės Punsko ir Seinų krašte, Aukštaitijos, Žemaitijos, Dzūkijos, Kuršių nerijos nacionaliniai parkai, Nemuno deltos regioninis parkas. Per šias dienas buvo surengta apie 20 susitikimų su savivaldybių administratoriais, saugojamų teritorijų darbuotojais, universitetų dėstytojais, kraštotyrininkais ir visuomenės veikėjais. Rytas prasidėdavo paskaitomis, dieną vykdavo susitikimai įvairiose vietose, vakare aptariami rezultatai. Aštuntąją išvykų dieną visa delegacija lankėsi lietuvių etninėse žemėse Lenkijoje, susitiko su Seinų ir Punsko valsčių darbuotojais, mokytojais, ūkininkais. Paskutines keturias dienas, apsistoję Druskininkuose, studentai ir dėstytojai savarankiškai atskirose teminėse grupėse sprendavo, kokiais maršrutais vykti – ar į Lenkiją, ar į Dzūkijos kaimus ir miškus, ar prie Čepkelių raisto, ar likti pačiuose Druskininkuose. Paskutinė diena buvo skirta baigiamosioms ataskaitoms ir jų pristatymui pasirinktose teritorijose dalyvaujant visiems programos dalyviams. Sukaupia medžiaga, įspūdžiai ir nuotraukos, pasibaigus programai, buvo publikuota internetiniuose tinklalapiuose.

Vienas svarbiausių projekto tikslų buvo valstybės sienos funkcijų ir pasienio gyventojų bendradarbiavimo problemos. Alpių kalnų, Viduržemio jūros regionų studentai, gimę laisvuose kraštuose ir pripratę nevaržomai keliauti, niekada nematė tokios sustiprintos apsaugos, kokią išvydo Nidos-Morskajės, Panemunės-Sovetsko ar Raigardo-Privalkos (Baltarusija) pasienio užkardose. Sovietmečiu šios sienos su „broliškomis tarybinėmis respublikomis“ buvo laisvos, o štai su Lenkija tais laikais siena buvo uždara. Dabartiniu metu, Lietuvai ir Lenkijai įsiliėjus į Šengeno erdvę, buvusios sienos tapo visiškai pralaidžios, o daugybė pasienio pastatų, skirtų žmonių ir prekių judėjimo kontrolei, tapo nereikalingi. Dar prieš penkiolika metų net iki Lazdijų nusidriekusios kilometrines eilės automobilių išstomis dienomis laukė, kada galės pravažiuoti. Ši sienų kaitos transformacija tarp kaimyninių valstybių, įvykusi per neilgą istorinį laikotarpį, labai sudomino užsieniečius. Kontrabandos keliai pasienyje su Kaliningradu, pamatyti gimines už sienos su Baltarusija trukdančios pabrangusios vizos, visiškai laisvas judėjimas Lietuvos-Lenkijos ar Latvijos pasienyje – tokie tad pasienio kontrastai tarp naujosios ES narės Lietuvos ir NVS šalių.

Moksliniai ir metodiniai organizaciniai projekto tikslai buvo visiškai įgyvendinti, parašytos išsamios, ne tik geografams įdomios ataskaitos ateityje pravers tolesnėms studijoms. Šioje apžvalgoje norisi atkreipti dėmesį į tai, kaip Lietuvą suvokia užsienio, daugiausia vakarų valstybių, studentai, išaugę kitoje gamtinėje, politinėje ar socialinėje kultūrinėje aplinkoje.

Daugelis užsienio studentų, nors ir būdami geografs, į Lietuvą važiavo kaip į gana neaiškų ir tolimą kraštą. Prieš programą mus pasiekė keisti klausimai: ar Lietuvoje yra bankomatų, ar parduotuvėse yra pakankamai kokybiško maisto produktų ir pan. Programos organizatoriai, norėdami tiksliau sužinoti programoje dalyvavusių užsienio studentų nuomonę apie Lietuvą, sudarė anketą, kurioje dalyviai galėjo nurodyti, kaip jie šią šalį įsivaizdavo iki projekto, kokią įspūdį ji paliko,

kas labiausiai nuvylė ar nustebino Lietuvoje. Apklausos duomenimis, apie Lietuvos istoriją didesnė dalis respondentų žinojo mažai (47%), klimatinės sąlygas – vidutiniškai 65%, socialinę ekonominę situaciją – mažai (42%) ar vidutiniškai (38%), savitą kalbą – mažai (32%) ir nežinojo nieko (43%).

Visą kovo mėnesio antrą pusę, kai vyko projektas, Lietuvoje vyravo permainingi sniegingi ir šalti orai, tokių šiais metais net žiemą buvo reta. Prastesnį orą pažinčiai su Lietuva sunku ir pasiūlyti. Šlapdriabį keitė šalto vėjo suorai, pūgą tik retai praskaidrindavo saulės spinduliai. Aukštaitijos nacionaliniame parke tiek prisnigo, kad ispanų ir portugalų studentai, pirmą kartą matydami sniegą, buvo net nustėrę iš nuostabos. Portugalų dėstytoja didžiudamasi prisiminė, kad ji pripratusi prie tokių šalčių, nes prieš šešiolika metų panašūs šalčiai ją buvo pasiekę Olandijoje. Kadangi programos dalyviai, ypač iš Viduržemio jūros regiono, buvo informuoti apie galimas tokias gamtos išdaigas, anketose pabrėžė, kad prie klimato sąlygų jie prisitaikė labai gerai ir gerai (74%).

Tarp aplankytojų objektų geriausiai įvertinti Plokštinės militarizmo muziejus Žemaitijos nacionaliniame parke netoli Platelių ir Vakarų Lietuvos nacionaliniai parkai. Užsieniečius stebino unikali Kuršių nerijos gamta ir potvynių užlietos teritorijos Nemuno deltoje (žr. lentelę). Labai didelį įspūdį svečiams paliko Seinų-Punsko krašte gyvenančių lietuvių patriotizmas, kova už lietuvių, istoriniai šios sudėtingos teritorijos vingiai. Seinų lietuviškosios gimnazijos direktorius Algirdas Vaicekuskas, Punsko viršaitis Vytautas Liškauskas, mokytojai ir visuomenininkai, kaip visada gausiai dalyvavę susitikime su užsieniečiais, buvo tiesiog apipilti klausimais. Vakarų Europoje, matyt, nėra daug tokių pavyzdžių, tad už savo išlikimą kovojanti nedidelė etninė grupė gali būti pavyzdžiu Lietuvos gyventojams. Akivaizdūs ir žemės ūkio skirtumai šiapus ir anapus sienos: gerai išplėtotas agrarinis sektorius lietuvių etninėse žemėse Lenkijoje ir nedirbami laukai Lietuvoje, apleistos karvių fermos Aštriosios Kirsnos kaime (Lazdijų r.)

Slidus kelias, žiemiška aplinka tapo tikru išbandymu atvykusiesiems iš Viduržemio regiono

Prof. A. Staničiaus paskaita pakeliui į Palūšę

Rezultatų apibendrinimas grupėse (konsultacijos su prof. iš Austrijos K. Frantzu)

ir labai modernus Punsko lietuvių gyvulininkystės ūkis, atitinkantis pačius griežčiausius ES reikalavimus. Labai kontrastingą išpūdį užsieniečiams paliko Ignalinos atominė elektrinė ir sparčiai augantis Druskininkų kurortas, tviskantis moderniais pastatais.

Užsienio studentai pažymėjo, kad programa buvo labai intensyvi – per dvi savaites pamatyta tiek daug, kiek jokiaje pažintinėje ekskursijoje to padaryti nepavyktų. Kai kurie nespėjo susivokti ir apdoroti gautos informacijos, todėl kaip problemą projekto išpūdį jie paminėjo laiko stoką ir per

greitą keliavimą Lietuvos teritorija. Organizatorių nuomone, ši programa turėjo patvirtinti intensyvią programą paskirtą, todėl buvo orientuojamasi į „vokišką-austrišką“ programų vykdymo patirtį, o ne į laisvesnį organizavimą, kuris dažnai būdingas Viduržemio jūros šalims. Gerai, kad tam pagelbėjo ir šaltas oras, neleisdamas aptingti ir ilsėtis „popiečio (siestos) metu“.

Apklausos duomenimis, projekto metu žinių apie Lietuvą studentai gavo labai daug (36%) ir daug (53%). Net keturių penktadalių studentų nuomonė apie Lietuvą pagerėjo.

Kiekvienas rytmetis prasidėdavo teminėmis paskaitomis lankomuose regionuose

Lentelė. Aplankytų teritorijų vertinimas (procentais)

Teritorija	Labai gerai	Gerai	Vidutiniškai	Blogai	Labai blogai
Aukštaitijos nacionalinis parkas	12	45	35	8	
Ignalinos atominė elektrinė	14	25	40	21	
Kryžių kalnas	26	29	22	19	4
Plokštinės militarizmo muziejus	50	35	15		
Kuršių nerijos nacionalinis parkas	32	56	12		
Nemuno deltos regioninis parkas	31	53	12	4	
Druskininkai	22	45	26	7	
Punsko-Seinų regionas	12	45	35	8	

Pateikiame apibendrintas atskirų šalių studentų nuomones apie Lietuvą, kartais pasikartojančias, bet dažnai būdingas konkrečios valstybės studentų atsakymams.

Austrai Lietuvą įsivaizdavo kaip rytietiško mentaliteto šalį su išlikusiais „komunistiniais statiniais ir droviais žmonėmis“. Po projekto jų nuomonė ryškiai pasikeitė, jie pažvelgė į Lietuvą kaip labiau vakarietišką šalį. Nustebino lygus, nekalnuotas kraštovaizdis, kuris daug geresnis, nei jie tikėjosi, dideli miškų masyvai, apleistos buvusių kolektyvinių ūkių fermos. Patiko geras ir pigus maistas, didelis turistinis potencialas, graži architektūra. Nustebino kontrastai tarp senosios ir jaunosios kartos žmonių, juoda duona ir šaltis. Pastebėjo, kad žmonės linkę mažiau bendrauti nei kitose šalyse. Kai kurie austrai nurodė, kad pasenę jie būtina atvyks į Druskininkų sanatorijas ilsėtis.

Slovėnai įsivaizdavo Lietuvą kaip Rytų Europos šalį su nestabilia ekonomika, sovietinių laikų palikimu, tačiau gražia gamta. Tikėjosi daug sovietizmo buitėje ir sąmonėje. Žinojo apie nedideles kainas.

Susipažinus su Lietuva nuomonė labai pagerėjo, ypač stebint sparčius pokyčius vakarėjimo kryptimi. Daug sužinojo apie regioninius, nacionalinius parkus, ekonomiką, mažesnius miestus. Labai nustebino ežerų gausa, nedidelis gyventojų tankumas bei nemažas gerų automobilių skaičius. Jie laiko Lietuvą perspekty-

via šalimi su nuostabia gamta, pabrėžė greitą Lietuvos ekonomikos kilimą. Modernios gydyklos ir viešbučiai Druskininkuose, jų nuomone, ne itin dera prie „bendro nelabai išvystytos valstybės fono“.

Portugalai Lietuvą įsivaizdavo kaip labai mažą žemės ūkio kraštą, kuriame yra tik keli pramonės centrai, o didžioji dalis gyventojų gyvena sostinėje Vilniuje. Manė, kad Lietuva yra ekonomiškai silpna, ir tikėjosi, kad bus daug komunizmo atributų. Įsivaizdavo Lietuvą kaip labai šaltą šalį, kurioje atgyvenęs transportas ir seni viešbučiai. Pažintis su Lietuva labai pakeitė nuomonę. Portugalai nesitikėjo, kad Lietuvos ekonomika „tokia aukšto lygio“. Pabrėžė, kad Lietuvos ekonomika sparčiai atsigau-na po sovietinio režimo ir įgauna vakarietišką veidą. Tačiau šalis turi būti „atsargi, kad neįklimptų į korupcijos liūną“. Lietuvoje nėra taip „šalta, kaip galvojo“ (jiems iš anksto buvo nurodyta šiltai apsirengti – aut. pastaba). Portugalus labai nustebino geras maistas ir aptarnavimas. Šios šalies studentai norėtų grįžti į Lietuvą, ypač vasarą, ir dar kartą apsisotiti nacionaliniuose parkuose. Nustebino vokiškos kultūros atspindžiai Vakarų Lietuvoje.

Škotai manė, kad Lietuva kur kas mažiau ekonomiškai išsivysčiusi nei Škotija, tačiau su gražiu kraštovaizdžiu. Jų vaizduotėje Lietuva buvo tipiška agrarinė šalis su apkrautais uostais ir

labiau išplėtota vakarine dalimi. Svečiavimasis Lietuvoje patvirtino, kad šalyje daug pilkų gamtos spalvų, menkas žemės ūkio lygis, tačiau apskritai Lietuvos pramonė ir miestai yra labiau išplėtoti, nei jie manė. Įspūdį padarė daug „natūralaus kraštovaizdžio, nors šalis dar neturistinė“. Imponavo turtinga istorija, įdomios tradicijos, draugiški, bet „nesišypsantys žmonės“. Du škotai nurodė, kad Lietuvoje jiems buvo labai šalta (skirtingai nei portugalai, kurių „šaltis nenustebino“), nors vienas jų visą kelionę pravaikščiojo be kojinių, su vasarinėmis šlepetėmis ir pamėlusiomis pėdomis.

Ispanai prieš atvykdami apie Lietuvą žinojo tik keletą faktų. Lietuvą įsivaizdavo kaip lygumų šalį, žmonės – „abejingus, šaltus, o maistą siaubingą“. Pabuvoję Lietuvoje jie suprato, kad tai įdomi šalis. Lietuva turi gerus kelius, įdomius nacionalinius parkus, gausybę miškų, gražų kraštovaizdį, kuris labai skiriasi nuo Ispanijos. Jų nuomone, Lietuva viena iš ekonomiškai

pajėgiausių Rytų Europos šalių, pateisinanti „Baltijos tigro“ vardą. Patiko pigus ir geros kokybės maistas. Labai nustebino sniegas kiekvieną dieną, baltai apsnigti miškai ir laukai. „Niekada nebūtume pagalvoję, kad Lietuva tokia skirtinga, permaininga“.

Programos metu sukauptą patirtį dalyviai įvertino kaip neįkainojamą tiek pažintine prasme, tiek ir dėl bendravimo tarp atskirų valstybių studentų ir dėstytojų. Vienas iš projekto tikslų ir buvo kontaktai bei bendradarbiavimas tarp atskirų valstybių žmonių. Mums, organizatoriams, ne mažiau svarbu buvo ir tai, kad, nepaisant nedėkingų klimato sąlygų, net 78 proc. atsakiusių nurodė, kad jie būtinai norėtų sugrįžti į Lietuvą. Tai turbūt yra didžiausias šios Lietuvoje vykusios intensyvios programos įvertinimas.

Saulius STANAITIS
Vilniaus pedagoginis universitetas